IL-PALAZZ TA' L-ISQOF

Wara li nbniet il-Belt Valletta u tiegħu f'ha knejjes, palazzi, bereġ u djar, u n-nies niżlet tgħammar bil-kotra fiha, l-Isqof Balddassri Cagliares, wieħed miż-żewġ isqfijiet Maltin tal-qedem, ħaseb li tkun ħaġa tajba li huwa wkoll jibni fiha palazz għalih. Sa dak iż-żmien l-Isqof ta' Malta kellu palazz fl-Imdina, ħdejn il-Katidral, u palazz fil-Birgu. Għalhekk, fl-1622, dak l-Isqof kiseb biċċa art fil-Belt, fi triq imsejħa "Strada del Popolo" jew "Strada dei Greci" (forsi għaliex fiha kien hemm il-knisja tal-Griegi Kattoliċi).

Minn Mons. A. Bonnici

Għal min ma jafx fi żmien il-Franċiżi dik it-triq issemmiet "Triq il-Helliesa tal-Patrija" u fi żmien l-Ingliżi "Triq l-Isqof". Kien fi żmienna, meta d-Djoċesi tgħoljiet għall-Arċidjoċesi, li bdiet tissejjaħ "Triq l-Arċisqof".

F'parentesi ngħidu, li fi żmien l-Ingliżi, ġie mgħammar fil-Palazz ta' Aragona, fl-istess triq, l-Isqof ta' Gibilta'. Jingħad — ma nafx kemm hu minnu — li minħabba f'hekk it-Triq kienet ser tissemma "Triq l-Isqfijiet"; iżda l-proposta ma ġietx milqugħa tajjeb minnies u l-isem baqa' ma nbidelx.

IL-BINI TAL-PALAZZ

Mons. Cagliares beda l-bini tal-palazz tiegħu; iżda ġara li l-Grammastru Mendez de Vasconcelos u l-Kunsill tal-Ordni għall-ewwel ma tawx każ tal-bini, forsi għax ħasbu li ser iservi għal ħaġ'oħra, iżda malli saru jafu li l-Isqof kien ser jinżel jgħammar fih, ħasbu li dan kien ser ikun ta' xkiel għall-ġurisdizzjoni tal-Ordni u riedu jwaqqfu dak il-bini, għaliex, qalu huma, il-Belt inbniet minnhom u għalhekk kellha tkun eżenti mill-ġurisdizzjoni tal-Isqof.

L-Isqof, min-naħa tiegħu, sostna li l-Isqfijiet minn dejjem gawdew setgħa sħiħa spiritwali fid-djoċesi kollha maltija u l-bini ta' belt ġdida ma kellux inaqqsilhom dik is-setgħa, speċjalment meta f'dik il-belt l-għadd ta' abitanti maltin kien għeleb l-għadd tagħhom fil-Birgu. U jekk ħafna nies tħallew jibnu f'ha d-djar tagħhom, għaliex l-Isqof biss ma kellux jingħata l-permess li jibni fiha d-dar tiegħu?

Indaħlet is-Santa Sede fil-kwistjoni u l-palazz issokta jinbena sal-ewwel sular tiegħu. Jingħad li ma sarux sulari oħra, għaliex il-Grammastru ma ħamilx li fil-Belt tiegħu ikun hemm bini ogħla mill-Palazz maġisterjali. Mur ġibu llum jara dak il-bini kollu għoli fil-Belt!

JITLESTA, JIKBER U JISSEBBAĦ

Il-bini tlesta fis-sena 1624 u l-Isqof ġarr fih id-dar u l-Kurja tiegħu: kellu jħalli l-Qorti Kriminali u l-ħabs fil-Palazz tiegħu tal-Birgu.

Mons. Cagliares ħallas għal bini 12,000 skud u fit-testment ħalla miktub li, jekk xi suċċessur tiegħu fil-veskovat ma jmurx jgħammar fih, kellu jintuża bħala Tribunal Ekkleżjastiku, u, f'każ ta' assedju, kellu jintuża mill-Kapitlu u l-kleru tal-Katidral għar-reċta tal-Uffiċjatura u għal ħarsien tat-teżori u l-abiti sagri tal-Kattidral.

Fl-1730 l-Isqof Pawlu Alpheran de Bussan sebbaħ dak il-palazz b'loġġa u bini ieħor; l-Isqof Mawru Caruana żied xi kmamar żgħar fuq; l-Arċisqof Gonzi, fl-1953, żied żewġ ġwienaħ kbar fuqnett.

Il-Palazz inbena fuq il-pjanta tal-arkitett magħruf malti, Tumas Dingli. Il-faċċata tiegħu hija mżejna b'bieb kbir, li titla' għalih b'4 tarġiet. Mal-ġnub tiegħu hemm kolonnar u pilastri stil joniku, u fuqu statwa kbira tal-Fidi bis-Salib u l-Kalċi f'idejha. Taħt l-istatwa l-istemma tal-Arċisqof Gonzi, li żied it-tieni sular u skrizzjoni bil-latn, li tfakkar il-bini u żżieda tal-Palazz. Sitt itwieqi — erba' kbar u tnejn żgħar bejnithom, jinfetħu ma' kull naħa.

Kif tidħol, issib intrata wiesgħa kwadra b'saqaf trull b'disinn ħelu imnaqqax fil-ġebla u l-istemma ta' Cagliares (3 slaleb w anġlu bil palma) fin-nofs. Mal-ġnub tal-intrata hemm żewġ bibien, li x'aktarx huma magħluqin: dak tax-xellug jagħti għall-Kurja dak tal-lemin jagħti għas-sala tal-Udjenzi kbar. Fil-fond hemm żewġ bibien oħra; id-dħul fil-Palazz isir minn dak tal-lemin.

X'HEMM GEWWA

Kif tidħol issib kontrintrata. Mal-ħitan tagħha tlmaħ żewġ lapidi ta' rħam bi skrizzjoni latina: l-waħda tfakkar il-bini tal-Palazz u l-oħra l-ismijiet tal-Isqfijiet li għammru fih mill-1624 'il hawn. Il-ġewnaħ tax-xellug tal-bini hu meħud għall-Kurja: Kanċellerija, Kaxxa, Segreterija, Uffiċċju taż-żwiġijiet, Kamra tal-Vigarju Generali u kamra tal-pranzu għall-okkażjonijiet speċjali.

Fil-ġewnaħ lemini hemm is-Sala tal-Udjenza li semmejna, kamra **d'aspetto** bil-kappella l-qadima ddedikata lil San Ġużepp, kamra oħra d'aspetto għal V.I.Ps. (persuni importanti, u warajha l-istudju fejn l-Isqof ordinarjament iżomm l-udjenzi, u sala. Kamra oħra żgħira, iżjed il-ġewwa, kienet fiż-żmien il-kamra ta' rqad għall-Isqof.

Bejn iż-żewġ ġwienaħ hemm kamra mdaqqsa "il-biblijoteka" fejn isiru l-eżamijiet u jinżamm it-Tribunal: ħalluni nsejħilha "l-kamra ta' qtugħ il-qalb".

Fuq il-ġewnaħ lemini hemm is-sular għas-servitu' fuq il-ġewnaħ xellugi hemm l-uffiċċji tas-sezzjoni ekonomika, li nbnew dan l-aħħar mill-Arċisqof Gonzi, li żied sular ieħor, bi kmamar imdaqqsin: biblijoteka, sala, kamra tal-kappillan u kappella ċkejkna ħelwa ħafna, fuq id-disinn tal-Kavallier Vincenzo Bonello. Il-kamra tas-sodda tal-Isqof u l-istudju privat tiegħu huma żewġ kmamar ta' dimensjoni ta' ċellel ta' patri, li bnew fi żmien l-Arċisqof Mawru Caruana.

Fil-pjanterren, madwar bitħa mal-lemin hemm kmamar oħra għad-Deputazzjoni tal-Legati taż-Żwieġ, għal Pastoral Researches Services (PRS). Max-xellug, fejn dari kien hemm il-kċina tal-Isqof, illum jinżammu xi makni meħtieġa mill-PRS.

Mit-twieqi tal-kontrintrata wieħed jara quddiemu fil-għoli kwadrant ta' arloġġ b'kampnar fuqu. Dari kien jaħdem bil-mażżri. Jiena niftakru jaħdem qabel il-gwerra. Dwar dan l-arloġġ isimgħu din: Intom taf li l-Kurja tiftaħ filgħodu. Fil-għaxija jitaqgħu biss fiha xi kumitati. Darba minnhom wieħed impjegat ġdid kellu xi xogħol x'jagħmel li ma setgħax ilestih qabel miegħu filgħodu. Biex ma jeħux ir-reġistri id-dar, għax kienu kbar, iddeċieda li jidħol jaħdem fil-għaxija.

JUM TA' BIZA'

Kienet ix-xitwa, jum mudlam u kiesaħ. Dak il-qassis daħal fl-uffiċċju tiegħu u beda jaħdem. Fil-kwiet tal-palazz fi triq kwieta, waqt li kien jaħseb u jikteb beda jisma bħal passi fuq is-saqaf tal-uffiċċju. Waqaf jissemma. Ħaseb li l-Isqof kien ġewwa u kien qed jippassiġġa f'xi kamra jew kuritur ta' fuq rasu. L-għada filgħaxija reġa' daħal għall-istess xogħol. Huwa u dieħel fil-Kurja ra li l-Isqof hiereġ u dan qallu: "Agħlaq il-bieb sewwa warajk, għax ma hawn ħadd fil-palazz". Dak l-imsejken ta' qassis daħal, għalaq, qagħad bilqegħda u fetaħ il-kotba. Kif beda jaħseb, sema': tik, tik, tik...... fuq rasu. Din id-darba ma setgħax kien l-Isqof u l-anqas xi servjent qed jippassiġġa. Il-fantasija

(Ikompli f'Paġna 4)

(Jaqbad minn paġna 3)

bd'et tixgħel... dehru quddiem għajnejh l-iskrizzjonijiet fuq il-bibien: Balthassar Cagliares, u beda jaħseb f'dak l-Isqof mejjet 300 sena qabel. Għaddielu minn rasu li dawk il-passi kienu tiegħu. Il-qassis ma felaħx aktar bil-biżgħa: qabad il-kappell u l-coat u ħareġ jiġri l-barra. Addio reġistri! Għalaq il-bieb ta' barra warajh, iżjed biex ma joħroġx Cagliares warajh milli biex jobdi l-Isqof li kien qallu biex jagħlaq sewwa.

L-għada, malli wasal il-Kurja, daħal għand l-Isqof u qallu: "Eċċellenza, l-Isqof Cagliares irid li jsirlu xi quddies, għax il-bieraħ u l-bieraħt lura..." U beda jirrakkonta dak li sema' fil-jumejn ta' qabel. L-Isqof infexx jidħak kemm jiflaħ "Għaliex qed tidħak, Eċċellenza?" "Għax dak it-tektik li smajt li nisimgħu minn mndu ġejt noqgħod f'dan il-palazz. Dak huwa t-tektik tal-pendlu tal-arloġġ tal-bitħa". Il-qassis umiljat, bit-tbissima qarsa fuq xofftejh ħareġ 'il barra.

Mill-gwerra 'l hawn Mons. Cagliares ma baqax jippassiġġa aktar fil-Palazz, għax l-arloġġ ma baqax jaħdem.